

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, V., KOHÁRY-UTCA 4. II. EM.
Telefonszám: Lipót 974-24.
Minden pénz a lelkesítési hivatal címére küldendő.

Felelős szerkesztő:
JÓZAN MIKLÓS
Munkatársak:
Botár Imre
Buzogány Anna
dr. Csiki Gábor

Megjelenik havonként.
Előfizetési ára:
Egy évre 4 pengő

Torda: 1568. **HATÁRKÖVEK** **Pozsony: 1848.**
az unitárius egyház történetében. Ezekben a helyeken mondta ki az országgyűlés előbb Erdélyre, azután egész Magyarországra nézve, hogy az unitárius vallás bevett vallás (recepta religio).

Emmánuel.

„A szűz anyává lesz és fiát Emmánuelnek nevezik, vagyis magya-ul: *Velünk az Isten!*“ Máté ev. I 23.

Ez a mottó megvan az Ó-testamentumban is, Ezsaiás próféta könyvében (VII. 14.). Az evangélista éppen azért idézi, hogy a mult megszentelt hagyományával támogassa és hitelesítse azt a világeseményt, amely új korszakot nyit meg az emberiség történetében. Pedig hát mindössze arról van szó, hogy egy kis Gyermekek fog születni. Örömekek és fájdalomnak gyermeke, akinek sorsa közös a mi sorsunkkal. Alig jön a világra, már is veszély fenyegeti ártatlan életét. A zsarnokoknak nem tetszik, hogy a nép körében elterjedt hírek szerint vetélytársa támadt a kis Gyermekekben. Amolyan trónkövetelő, aki a maga gyengeségével és gyámoltalanságával meghódítva a sziveket, veszedelmesebb reá nézve, mint a lázadók fegyveres csoportja. Ha rajta állana, ha tőle függne, eltiporná, megsemmisítené, mint egy férget, amely véletlenül utjába tévedt; de nem teheti, mert a kis Gyermekeknek hatalmas patrónusa van. Hatalmasabb, mint a földi királyok: az Isten maga, aki szüntelen Vele van, s még a nevében is — mintegy játszva — jelzi, hogy mit akar vele. Azt akarja, hogy minden Gyermekeknek ez legyen a neve: *Emmánuel — Velünk az Isten.*

Ebben a névben s a hozzája fűzött szent várakozásban enyhül a szülő-anyja fájdalma. Aki maga is élet-halál között lebegett abban a válságos órában, most, hogy nemének magasztos ősi törvénye szerint Életet hozott a világra, nem gondol többé a kiállott veszedelmekre. Csak örvendezni és hálálkodni tud. Örül a sirásnak, amely az ő büszke anyai szívében olyan, mint az angyalok muzsikája. S amikor az első mosolyt csalja Gyermekekének gyűgyögő ajkára, az már kész imádság, amelynek szent hevületében egybeolvad az ég s a föld. A mennyei Atya is lehajol, hogy ölébe vegye „egyszülött Fiát“, akiben áldja és szereti, üdvözíti és megváltja az egész emberiséget. Lám-lám ez a Gyermekek igazán — *Emmánuel*. Benne és körülötte, játékaiban és szavaiban, tetteiben és törekvéseiben, könnyeiben és mosolygásaiban, szent haragjában és testvéri szeretetében, kísértésében és győzedelmében, véres verejtékében és kereszthordozásában, halálában és feltámadásában — *Isten van velünk!*

Engedelmes Gyermekek a bölcsőben és engedelmes Gyermekek a kereszt kánjái között. . . Hála legyen érte az örök Alkotónak, a mi közös mennyei édes Atyánknak! Ennél szebb missió még senkire se várt ezen a földön; és ő ezt a szép missiót ezalatt a 2000 év alatt, mióta él, meg is valósította. Ő fedezte fel a Gyermekek a mi számunkra. A gyermekek, akiben *Isten van velünk*. »Amit egygyel az ő kicsinyei közül cselekszünk, azt ő vele cselekedtük«. Ő adta sziveinkbe a szeretet parancsát, szánkba az Istennek ígését, hogy ezekben már itt a földön örökéletünk legyen; s a vele való szent közösségben is át meg átérezzük, hogy *Isten van velünk*.

Az Idő méhéből most van indulóban egy új embertípus, aki a századok szózatát tetteibe

önti s maga magán az Isten képét és hasonlatosságát majdan megvalósítja. Milyen nevet adjunk neki? Milyen csillagot válasszunk ki az ő számára? Milyen ajándékot vigyünk? Neve legyen, mint örök időktől fogva: *Emmánuel* . . . Vezéreljen hozzá mint egykor a napkeleti bölcseket, a *Szeretet* csillaga . . . Ajándékul pedig ne vigyünk neki mást, csak a *Szívünket* . . .

Szerkesztő.

Jelkép.

(Thomas Carlyle, 1795—1881.)

A jelkép részint titok, részint kijelentés. Fontos, amit elhallgat, és fontos, amit kimond. Úgy, hogy ebből a titokzatos, néma beszédből születik meg az Igazság. E'ég, ha rátekintünk egy-egy ilyen egyszerű pecsétre, vagy más, művésziesen kidolgozott jelvényre s máris megértjük annak belső tartalmát, az idővel csak fokozódó jelentőségét.

Itt a képzelet misztikus csodavilága hatalmába keríti és teljesen leköti a mi szegényes külső világunkat, az érzékszervek prózai birodalmát. A jelképben, az igazi szinbolumban, mindig van valami, ami hol tisztábban, hol homályosan, reávezet a Végtelen Szellem megjelenési módjaira. A Végtelen itt egybeolvad a Végessel: ez által lesz láthatóvá és úgyszólván elérhetővé. Ilyen s ehhez hasonló jelképek vezetik és kormányozzák az embert, aki boldogságát, avagy boldogtalanságát jórészt ezeknek tudhatja be. Akarva, nem akarva, minden oldalról ilyen szinbolumok veszik körül az embert. Maga a Világegyetem is tulajdonképpen a teremtő Isten roppant jelképe. S tegyük mindjárt hozzá hogy az ember is a maga lelki világában Istenre mutat vissza. Vagy talán nincs mélyebb szinbolikus jelentősége mindannak, amit tesz? Nem a titokzatos, isteni erő nyilvánkozik meg azokban? Szóval, tettel és áldozattal nem a maga örök Evangéliumát hirdeti-e a szabadság jegyében, mint az élet, a természet és a történelem folyton megújuló Messiása? Nincs egyetlen kunyhó a föld hátán, amelyben ne az ő gondolata öltött volna testet. Minden látható jel e szerint aláthatatlan dolgok hordozója. S amily mértékben szinbolikus, egyben a leg-szentebb, élő valóság.

Jelkép nélkül az ember tanácstalanul állna ebben a világban. Szüksége van rá, mint a mindennapi kenyérre. Azok az igazi nagy korszakok az emberiség történetében, amelyek felismerték és nagyrabecsülték a jelkép mélységes, erkölcsi jelentőségét. Benne látták — a lélek szemével — az isteni akaratnak helyhez és időhöz kötött megnyilatkozását.

Legszébb jelkép az, amikor az író és költő a maga alkotásában prófétai magaslatra emelkedik s az ő istenét a nagy tömeg elfogadja és az Örökkévalót megillető imádattal veszi körül. Ilyenek a vallási jelképek. S nem is vallás, amelyiknek nincsen ilyen lélekemelő és megnyugtató szinboluma. A különböző korokban más, meg más kulturális fokozat mellett, természetesen ingadozott

és változott ezeknek a vallási jelképeknek tulajdonképpen értéke.

De egy nem változott. És nem változik. „A Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz“ . . . A legmagasabb isteni jelkép — a Názárethi, akinek élete, története és tanítása egy új világot tárt föl a mi számunkra. Az emberi gondolat itt elérte a tetőpontját: ez a krisztusi kereszténység. Jelkép (symbolum) ugyan ez is; de a tanítómester tökéletes szereteténél fogva reá szolgált az örökkévalóságra, s arra, hogy vele mind mélyrehatóbban foglalkozzunk s igaz emberségét istenes szándékainkban és cselekedeteinkben mutassuk ki.

P. b.

A vallás jövője.*)

Majdnem húsz éve annak, hogy Erdélynek egyik vidéki városában, az Unitárius Lelkészkör diszülésén, szabadelőadást tartottam a „Vallás jövőjéről.“ Reámutattam azokra a veszedelmekre, amelyek a vallást és a vele egybekötött szerves intézményeket kívülről fenyegetik s nem hallgattam el azokat az öröklődő hibákat se, amelyek viszont a belső frontot gyengítik, ingadozást keltve és elégedetlenséget szítva a „falak között“. Most is jól emlékszem, hogy a téma annyira magával ragadott, hogy alig s alig tudtam rámondani a megváltó Ament, de mégis csak be kellett végezni valahogy, mert más előadók is következtek s tudvalevőleg a hallgató közönség türelmével nem tanácsos visszaélni. Gondolataimat akkor Emerson nyomán haladva építettem volt fel s nem is volt okom megbánni, mert hiszen ő egyike a XIX. század „Representative“ férfiainak.

Most megfordítom a témát. A vallás jövője helyett a jövő vallásáról kívánok értekezni. S hogy el ne tévedjek a nagy tömkelegben, amely ezzel a kérdéssel kapcsolatban megnyílik előttem, most is vezetőt választok. Még pedig olyant, akit a saját hazája is, az Amerikai Egyesült Államok, elsőrangú vezérszellemnek ismert el még életében. S hogyha az olyan demokratikus polgári államban, mint Amerika, szokásban volna a szentté avatás, most a nyáron történt elhunyt után, akár kanonizálhatnák is. Vagy nem ezt jelenti az országos részvét, amely a 93 éves aggastyán csöndes elhalásakor mindenfelé megnyilvánult?! Egymás után sietnek elismerni a legkülönbözőbb körök, írók, tudósok, államférfiak azt a nagy szolgálatot,

*) Dr. Charles W. Eliotnak, a Harvard Egyetem nemrégiben elhunyt híres Rektorának értekezése (1909. jul. 22.) nyomán.

melyet ez a gondviselés szerű férfi hazájának és az emberiségnek tett egy áldásteljes, hosszú, munkás és eredményekben gazdag élet folyamán. Ezek a momentán megnyilatkozások nem a köteles udvariasságra vannak alapítva, hanem más, meg más szempögből tekintve a távozonak patriarchalis alakját, egyiknek ez, másiknak az a jellemvonás kedves s valamennyiből kialakult egy harmónikus egyéniség aki kortársainak büszkesége, a jövendő nemzedék előtt pedig biztonnal úgy fog tündökölni, mint az igazi tudásnak, lelki nemességnek és a felvilágosult keresztény hitnek mintaképe.

Dr. Eliotnak jellemző vonása: a lelki egyensúly. Mint az exakt tudományok művelője, sokat tud, de mint ember, soha sem felejt el, hogy neki szive is van s éppen szeretetreméltó szívjósága és keresztényi türelme az, ami őt a szó legszen ebb értelmében emberré teszi. Ezért mondja róla egyik tisztelője, hogy ő „az élet művészetének nagymestere“.

Negyven évig volt a Havard Egyetem rektora. Egyik kollégája keresetlen szavakban ismeri el az Eliot korszak óriási nevelő hatását, ami az egész nagy Commonwealth szempontjából a legfontosabb. Ezt a korszakot a szellemi függetlenség és a csorbitatlan demokrácia jellemzi. Nagy kiváltság, ha valaki az ő kormányzata alatt jutott az egyetemre.

Dr. Gordon, híres szónok és egyházi férfi, így nyilatkozik róla: „Nagy szolgálatot tett a Hazának, mint kiváló nevelő. Valláserkölcsei életünkre is nagy befolyással volt az ő példája. Kiváló egyéniség, emelkedett szellem, széles látókör, higgadt ítélet, örömteljes és diadalmas élet: ezek jellemzik őt a legjobban. — Mindenkivel csak jót tett, ebben állott legnagyobb öröme.“

Egy bankár az ő megfigyelőkéességét csodálja, midőn így ír dr. Eliotról: — „Nyílt fej. Gondolatait kristálytisztán fejezi ki, mintha élő oraculum volna. Gondolatai lelkesedéssel töltenek el, nevetnek és tette buzdítanak. Bátor szószólója szociális vonatkozásban az igazságosság kibékítő eszméjének. Az Isten atyasága egyúttal az emberek testvériségét is jelenti az ő számára.“

Érdekes volna tudni, hogy mit mond róla a saját papja, akinek templomában* ez a nagy tudós késő vénségében is úgy imádkozott, mint egy gyermek. Mintha csak a mi Brassai Bácsink volna amerikai kiadásban! Nem csoda hát, hogyha ugyanegy témáról értekeznek s mind a ketten alátámasztják azt az igazságot, hogy a természet-tudós éppen úgy lehet hívő lélek, mint akárki más ember fia, mert az alázatos tudás és a felvilágosult tiszta hit egymással nem összeférhetetlenek, sőt az ilyen „eclatans“ esetek tanúsága szerint egymást magyarázzák, kiegészítik. De hát lássuk, mit is mond róla a saját papja, dr. Crothers, aki maga is Isten kegyelméből való lelkipásztor és író. Dr. Crothers ezt mondja: „Dr. Eliot egész

ember. Őnmaga a legnagyobb nyereség az amerikai civilizációra. Hatalmas egyéniség. Azt mondja, amit gondol s azt gondolja, amit mond. Egészséges életfelfogása mellett fegyelmezett lélek. — A nagy amerikai Respublikának első polgára (first citizen), aki bizalommal tekint a jövőbe.“

Jegyezzük még fel, hogy a béke-mozgalomnak is állandó hive és hathatós munkása volt s mint béke-követ egy időben hivatalos kiküldetésben világkörüli utra indult s misszióját mindenütt hiven teljesítette s kivált a távol Kelet udvaránál maradandó hatást váltott ki az ő határozott, férfias fellépése s emellett nagy lelki finomságra valló tapintata és mindeneket lebilincselő és magával ragadó emberbaráti szeretete. Itt a misszió és az ember — egy. Amit magára vállalt, arra lelkét tette rá. Nagy tudásánál csak mélységes hite volt nagyobb.

A legnagyobb Puritánt, akinek „szava döntő sulylyal bírt a Nemzet válságos óráiban“, ennyi oldalról törént előnyös bemutatás után ideje volna talán megszólaltatnunk, hogy ő maga beszéljen mások helyett. Hátha így még jobban megértjük és megismerjük az ő nemes veretű egyéniségét, akinek a társaságban egy félórát eltölteni nemcsak kellemes, hanem egyúttal kész nyereség is. A nyereség természetesen a mi oldalunkon van ezúttal is, mert a halhatatlanokkal egy tanácsban ülve, mi magunk is lassankint átalakulunk az ő képükre és hasonlatosságukra, amikor is kétszeresen igaz az ismert szólás-mondás: „similis similibus gaudet.“ Próbáljuk meg hát az ő színtájukra helyezkedni gondolatban s hallgassuk figyelmesen, hogy mit is óhajt Amerika legnagyobb fia nekünk sügni a „jövő vallásáról“.

* * *

A jövő vallása: ez a címe annak a közérdekű felolvasásnak, amelyet dr. Eliot 1909-ben, egyetemi rektorságának utolsó évében, a nyári theologiai tanfolyamra egybegyűlt vlogatott közönség előtt tartott. Az olvasó előtt méltán úgy tűnhetik fel az egész dolgozat, mint az ő végrendelete, amely egyúttal tanuságtétel, testamentum, a vallás örök értékei mellett, amelyeket a haladó idő el nem törölhet és a mesterségesen táplált közöny ki nem irthat.

Röviden érinti a tanfolyam egész anyagát, amely felölelte a vallás, erkölcs nevelés, egyház-kormányzat és a lélektan kérdéseinek egész komplexumát s most ő teszi rá a koronát, amikor a legmagasabb horizont távlatába állítja be mindezeket és besorozza a vallás szolgálatába, amelynek a modern élet tényezői között is az első helyet szánta. Ezenközben olykor sulyos dolgokat mond, mert a hibát soliasem igyekszik takargatni. Úgy van vele, mint az orvos, aki a kelevenyt nem ráolvasással gyógyítgatja, hanem annak mérgeanyagát gyökerestől kivágva, mintegy felhívja a szervezetnek többi egészséges részeit, hogy önmagukból te meljék ki és állítsák elő azt az új szövetet, amely a hiányt pótolni van hivatva.

És ezt tőle senki zokon nem veheti. Ne is

* First Unitarian Church — Cambridge — Mass.

vegye. Hiszen ő csak azt teszi, amit minden lelkiismeretes embernek a saját benső világában is meg kell tennie, amikor a vallásos eszmék és sociális igazságok tisztázásáról van szó. Amit jónak lát és érez, azt egy hasznos munkában töltött életnek gondosan leszűrt tapasztalatai alapján, ki is mondja, azzal a megszivlelendő óhajjal, vajha ez a gondolat, a maga forradalmi szellemével, átalakítaná azokat az egyházi szokásokat és intézményeket is, amelyek a vallásnak csak külső edényei, de nem képezhetik és nem merithetik ki annak erkölcsi tartalmát.

Ilyen értelemben hivatkozik az evolutio törvényére, amely az utóbbi 50 év alatt a gondolkodó emberek vallásos felfogását gyökeresen megváltoztatta. Mint szintén a demokráciában és a sociális haladás körében jelentkező és nagy erővel előretörő új eszmék egészen új feladatok elé állították az egyházat.

Lehetetlen figyelmen kívül hagyni újabb időben a filozófia és a vallás mélységes kapcsolatát és egymásra való utaltságot a modern gondolkozásban.

Ilyen általánosan elismert irányzat a tudományos észleletek te én, az energia fenmaradásának elmélete a világmindenségben, ahol minden átalakul, fejlődik, tisztul, nemesedik, de soha, sehol semmi el nem vész.

Ezek mind nagyban befolyásolták mai fogalmainkat az anyagi és szellemi világról, amelynek képét ma már más keretek között és más színezettel konstruáljuk meg, mint valaha, mert ma már magunkat is oda számítjuk a nagy teremtett ég végtelen láncolatába s bár elismerjük, hogy a fazekas ma is azt tehet a sárral, amit akar, de a teremtő Isten műhelyében mégis öntudatosan engedjük át magunkat a nagy Világ szellemalakító művészetének. Bizonyos értelemben mi is teremtők vagyunk. Bizonyos mértékig mi is teremtjük és átalakítjuk saját magunkat. S éppen ezen a jogon lesz belőlünk önálló és felelősségteljes lélek, de azért mindvégig engedelmes gyermeke a közös mennyei édes Atyának.

Ezt a felfogást az Új-Testamentum modern magyarázata csak megerősíti. S ennek alapján készséggel és jóleső érzéssel állapítjuk meg, hogy a vallás — ha méltó akar lenni alapítójához és mesteréhez, az Ur Jézus Krisztushoz — a haladás és a fejlődés szolgálatában áll. Ebből következik, hogy minden hátsó gondolat nélkül megbecsüli az egyéni szabadságot s a maga egybeolvasztó erejével elősegíti a szellemi művelődést és a sociális együttműködést.

Ezen a magaslaton megállva és nyugodtan széttekintve magunk körül a modern élet fenséges forgatagába, nyilvánvaló, hogy a vallás nem örök időkre megállapított séma, hanem — mint minden egyéb — folytonos fejlődésnek van alávetve. A művelt ember vallásos gondolkozásmódja évszázadról-évszázadra változik. Az összehasonlító vallástudomány is emellett bizonyít, amikor feltárja előttünk azokat az érintkezési pontokat, amelyek

az összes vallásrendszerekben egy közös eredetre vezethetők vissza, emberi gondolat, emberi érzés s az emberi akarat nem tagadhatja meg önmagát. Legfeljebb az történhetik meg, hogy az egyik vallásban az egyik, a másik vallásban a másik tényező jut tulsúlyra s ezáltal meg is szabja annak karakterét, de a közös vonásoknak, az alapelveknek domináló erejét meg nem változtathatja, mert azok isteni eredetűek.

A vallás nem zárkozhatik el a körülré nyüzsgő élet eleven árájától. A tudományos ismeretek bővülése, a szabad kutatás és az igazság szenvedélyes szeretete, kivált a XIX. század folyamán jótékony befolyást gyakorolt a vallásra is. Ennek örvendetes következménye az is hogy a vallásos hit és gyakorlat inkább alkalmazkodik a mi korunkban a közfelfogáshoz és az egyház viszonya az emberi társadalomhoz egészen más, mint azelőtt. Mintha egészen új vallás lenne a mi mai vallásunk! Nem az egyes tételek változtak meg, hanem új fény derített az egésznek gyakorlati fontosságára; s most már ez a szellemi átalakulás lassankint átmegy a mindennapi életbe. Még a tömegeket is megmozgatja a maga dinamikus erejével, mert a kontemplatív elem mellett ott van benne egy századok óta tétlenségre kárhoztatott helyzet-energia, amely csak a lendítő kerékre várt, hogy munkába álljon, s a maga munkájával újabb és újabb energiát termeljen.

Az adott helyzetben mindnyájunkat mélyen érdekel, hogy ezek után mi is, a kifejtett álláspont mellett, dr. Eliot eszméje a jövő vallásáról. És ő nem sokat teketórázik. Igazi tudományos műgondal építi fel a maga tételeit s azokat kézenfekvő argumentumokkal simogatja. Azt is megmondja, hogy milyen lesz, azt is megmondja, hogy milyen nem lesz — a jövő vallása. S amint illik, először a negatív oldalt meríti ki, először a romokat takarja el, hogy aztán nyugodt lélekkel szentelhesse magát a pozitív tényezők egybeállításának s ezeken a pilléreken építi fel a „messze jövőndő egyetemes vallását.“*)

Mi is hűségesen ezen a nyomon haladunk, hogy az utmutatót megértve, el ne tévedjünk s az ügynek, amely egy életen át annyira a szívünkhöz nőtt, ez által is szolgálatot tegyünk: a tanítványokat oda vigyük a mester lábaihoz.

Ez a modern mester nem pap, nem theologus, nem bölcsész, hanem professor, az exact tudományok művelője s speciál — vegyész. Az ő lelkének konyhájáról való ez a „hétszer megtisztított ezüst,“ amely bizonyítja, hogy a szabad Amerikában a vallás nemcsak a papok dolga, hanem minden világi embereké is, akik a világi papság „szent nép“ decorumát és terhét önként veszik magukra s abban az Urnak beszéde szerint „lélek és élet“ van mindenkor az ő számukra.

A mi mostani mesterünk, dr. Eliot szerint a jövő vallása nem fog külső tekintélyre támaszkodni. Szerinte a modern világ előtt már nincsen abszolút tekintély. Ezt tapasztalhatjuk mink is min-

* Percelné Kozma Flóra könyvének előszavában (1908).

den téren: a politikai kormányzatban, az iskolai nevelésben, az egyházi és családi életben egyaránt. Ez nem azt teszi, hogy immár egyáltalán nem volna szükség vezetőkre. Csak annyit jelent, hogy mi a mi vezetőinket nem követjük többé vakon, hanem kielégítő és megnyugtató magyarázatot k rünk és várunk mindenre, amivel sorsunkat és boldogságunkat egybekötjük. Spirituális tekintetben fennáll ugyan még a ködös történelmi múltból származó pápai tekintély a római egyházban és fennáll a mi „papiros pápánknak“, a Bibliának a tekintélye a protestáns egyház körében; de mind a kettő máris sokat veszített ősi erejéből. A szabadság utáni vágy mind nagyobb tért hódít s művelt emberek közt szó se lehet arról, hogy továbbra is térdet-fejet hajtsanak a régi bálványoknak.

A jövő vallása *nem* lesz a természeti erők és tünemények megszemélyesítése. Nem keresi az Istent az Olympuson, vagy a Sinai hegy tetején, sem az Océánok végtelen hullámmezőin. Azért nem utasítja vissza a természet barátságát, a külvilág szeretetét. De ezt, amit maga körül lát és észlel, csak külső ábrázatnak, csak külső köntösnek tartja és a teremtményt nem téveszti össze soha Teremtővel, akit a saját lelkében figyel, ural és szerető-féltő gonddal magába zár.

A jövő vallása *nem* csinál kultuszt az ősöknek, jóllehet azoknak érdemeit elismeri, életadó példájokat követni igyekszik a saját lelkének derengő világa mellett, amely a korrektívum elől a nagy kára nélkül el nem zárkozhatik. A jövő vallásában a „választott nép“ fogalma ismeretlen. A jövő vallása *nem* fogja a vallásalapítót — legyen az Jézus — Buddha — Zoroaster, vagy az idők méhéből még kiemelkedő nagy szellemi vezér és tanító-mester — az egy igaz élő Istennel össze-téveszteni, azonosítani. S ezzel igazságot szolgáltat a mi első püspökünknek, Dávid Ferencnek, akinek állásfoglalása a keresztény dogmáknak ezen az ütközőpontján hitelt és létjogosultságot ad a mi kicsiny unitárius egyházunknak. Nekünk ugyanis itt e hazarészben és egyebütt, mint unitáriusoknak, nincs és nem lehet szentebb hivatásunk, mint hogy a jövő vallását, annak állandó térfoglalását a szivekben és a lelkekben, szóval tettel és áldozattal, előkészíteni igyekezzünk. A jövő vallása is erre az egyszerű jézusi alapra helyezkedik, amikor prófétai hangsúlyt kölcsönöz annak a jól ismert, de kevésbé alkalmazott bibliai mondásnak: „Eljő az idő és az most vagyon, amikor az igaz imádók imádják az Atyát lelkében és igazságban...“ Garizim tetőn, vagy Jeruzsálemben a Sion hegyén nincs kiváltságos üdv és nincs kivételes és kizárólagos isteni jelenlét, mert „az Isten lélek és akik őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.“

Ez az emelkedett szempont már akkor is ott, a Jákób kútja mellett, a *jövő vallása* volt; de a sok mindenféle idegen elem, amely a mi Jézusunk egyszerű hitét a századok folyamán emberi találmányokkal és sallangokkal ruházta fel, az eredetinek szabad érvényesülését, a saját önző érdekeit

tartva szem előtt, mindezideig megakadályozni igyekezett s csak egyes nagy lelkeknek, a Mystikusoknak, sikerült helyreállítani a status quo antea, a rokon-lelkeknek egymással való társalkodását, egymással való örök, szent testvériségét, az Úr Jézusnak bélyegeit hordozván az ő testükön.

A jövő vallása *nem* az egyéni jólétre és biztonságra, nyugodt megélhetésre helyezi a fő gondot, illetve *nem* a maga szempontjából, hanem első sorban a mások boldogulását munkálja és a közjót mozditja elő, akárhányszor a saját érdekeinek a rovására. Nem az én egyéni üdvösségem a fő cél, hanem a fiam, nőm, szomszédom, barátom, hazám s az egész emberiség üdvössége, amelyből se kit mesterkéltséggel ráfogásokkal és nemtelen eszközökkel kizárni *nem* szabad és *nem* lehet. A bűnbánat is csak úgy ér valamit és úgy van látatva az emberek között és érdeme — ha ezt itt említhetnők — az Isten előtt, hogyha min egy szent ragály maga után von százakat és ezeket a megtérés evangéliumi világosságban és békeségben. Egyébként, mint külső forma a gyakorlat többet árt, mint használ; mert az egyént az erkölcsparancsainak laza értelmezésére szoktatja rá s a bűnből, illetve az embernek arra való hajlandóságából külön kultuszt csinál. Milyen más szellemenben járt el az a tanító-mester, aki ezeket az arany szavakat véste a Pokol kapujára: „Sok bűneid megbocsáttattak, mert igen szerettél!“

A jövő vallása *nem* fog az áldozatok végnélküli skálájában kimerülni. *Nem* ismerheti el, hogy a bemutatott áldozat már maga is érdem és mint ilyen, mások számára is helyettes elégtétel gyanánt számítható be az Örökkévaló atyai színe előtt, akinél csak az egyéni szolgálat jelent valamit. És *nem* az, amit pénzen meg lehet venni, akár szabad tetszés, vagy pláne kiválasztás alapján lehet osztogatni boldog-boldogtalannak. Nekem úgy tetszik, hogy az áldozat eszméje még ma is kísért, *nem* csak a dogmai tantételekben, hanem a mindennapi gyakorlatban is. Ezekről a barbár szokásoktól jó volna már egyszer megtisztítani a XX. század keresztény világnézetét, mert Istenre ferde világot vetnek. *Nem* méltók se az emberhez, sem egy igazságos Isten fogalmához.

A jövő vallása *nem* fogja igénybe venni azokat a héber antropomorf jellemzéseket, amelyek az emberiség gyermekkorában talán a könnyebb megértéshez szükségesek voltak, de amelyekre ma már a mai kor műveltségi színvonalán semmi szükség nincsen. Isten ma már *nem* járhat, mint valamely óriási ember, kutatva a paradicsomkert esti szürkületében a bujkáló emberpár után; vagy ha jár, akkor tudjuk, hogy annak inscenírozása az ember leikiismeretében megy végbe; mint ahogy kétségtelenül tudta ezt a szent író maga is, de hiányzott az azt elemző kifejezés (a lélektan) a kortársak primitív gondolatából s ezért kellett neki a tétel magyarázata végett a mese költői nyelvhez folyamodnia. Ezek s ehhez hasonlók mind elavultak s legfeljebb jóindulatu mosolyt keltenek a XIX. és XX. század felvilágosult nemzedéke előtt.

A jövő vallása *nem* lesz borus és keserű, önmagába elvonuló askéta sors. Szótárában ismeretlen lesz az anathema. Nem a halál gondja és a bűnbánat bántja, hogy csüggeteg tekintetét még az égre se merje emelni, hanem ellenkezőleg, teljes mértékben óhajt örülni az élet apró, ártatlan örömeinek. Nem a csunyát és a gonoszt keresi a világban, hanem a szépet és jót, amelyet a maga és a mások számára élvezni óhajt; mert ezek őbelőle is hasonló érzelmeket váltanak ki s tisztítják, emelik és nemesítik a közszellemet. Az egészséges testi szervezetnek is ezek adják meg az üdítő kedélyt és a szellemi ruganyosságot. S ha mégis találkozik — mert ez a mai világban még elkerülhetetlen — a gonosszal és annak ezeriziglen ide beékelt ivadékaival, annak jobb természeténél fogva ellentáll s igyekszik azt s annak még emlékezetét is, magából és környezetéből gyökeresen kiirtani,

Azt mondhatná erre valaki, hogy szép-szép; de hát ez mind csak negativum. Mind csak tagadás. De hiszen előre megmondtam volt, hogy előbb rombolni fogunk, hogy a régi helyére ugyan csak pozitív alapokon felépíthessük a jövő vallását, amint azt mi hitünk szemeivel már eleve elképzeltük és megrajzoltuk.

Most tehát következik az új Credinak egyetlen tétele: *Hiszek egy Istenben...* a többi tétel — ha volna még ehhez hasonló — mind csak ezt az egyet magyarázza. ezt az egyet világítja meg a maga részleges és időleges gyenge világosságával. Vagy talán nem is szükséges gyertyát gyujtanunk, hogy szemünk előtt teljes pompájában lássuk a napot, amelybe Izrael népe még bele nem tekinthetett, de amelyet mi teljes szívvel és lélekkel élvezünk és élvezhet mindenki, aki lelki vaksággal nem veri meg önmagát.

Dr. Eliot szerint, új Istenfogalomra van szükségünk, hogy a jövő vallását biztos alapra építhessük. Nem vetjük el teljesen a régi fundamentumot. Ami abból még tartós és biztonságot ígér, beillesztjük — ha nem is szegeletkő gyanánt — az új épületbe. Szükségünk van a zsidó Jehova határozott egységére. Szükségünk van a kereszténység „Atyjának“ örök irgalmára és szeretetére. Szükségünk van a fizikusok Ős Energiájára. És szükségünk van az élettani tudomány Vitalizmusára. A jövő vallásának tisztult felfogásában mindezek benne foglaltnak a maguk megillető mértéke szerint. Hogyha végső elemekre bontjuk ezeket, úgy is ki fog tűnni, hogy az első — Igazság, a második — Szeretet, a harmadik — Erő, a negyedik — Élet. Ezek pedig mind isteni tulajdonságok. S nekünk ezeket a magasztos elveket be kell olvasztanunk a jövő vallásának rendszerébe. Hadd működjenek együtt ezen a fenséges téren, az emberi lelken is, szabadon és akadálytalanul, anélkül, hogy határsértést követnének el; hiszen úgyis tudvalevő, hogy mindezek egy magasabb Egységben szétválhatatlanul egybeolvadva boldogítják a teremtett világot és az emberiséget.

A végtelen Szellem befogja és áthatja az egész Világegyetemet, csakugy, mint az emberi lélek befogja és áthatja a testet és résztvesz, mint egyenrangú tényező, annak minden mozzanatában a csontok és velők oszlásáig. Igaza van tehát Pál apostolnak, mikor Istenről szólva ezt mondja: „Öbenne vagyunk, élünk és mozgunk“. Más helyt is hasonló értelemben: „Az Isten mindenekben — minden!“

Az új vallás tehát — ha ugyan nem ősrégi és egyetemes — teljesen is tökéletesen *monotheista* (egyistenhívő = unitárius).

Ez az Isten nincsen távol egyikünktől sem. Ott van, ott él, hat és teremt minden egyes alkotásában. Körülöttünk és bennünk, alattunk és felettünk semmi sincsen Isten nélkül. Erkölcsi tekintetben ő a végnélküli tökéletesség, amelyet lelkünkben ideálisan megrajzolunk. Mindenki a maga Istenét. S minél humánusabb érzésű és gondolkozású valamilyen nemzedék, vallása is annál tisztább és életpeljesebb leendő.

Az új vallás tehát méltóbb képet fog nyújtani nekünk első sorban is Istenről. Olyan képet, amely teljes mértékben megfelel a XIX. század emelkedett felfogásának az emberről és a természetvilágról, amit már fentebb is érintettünk. S nem zárja ki végképpen a többi érdemes, szent hagyományokat se, amelyek egy tiszteletreméltó multról ránk maradt.

Az Unitas elve különben más téren is érvényesül. Ott van például: a tudomány. A tudományos felfogás is az Egység felé hajlik. Abból indul ki és arra építi a maga rendszereit. A mindennütt jelenvaló, örök Energia, amely mindent éltet, nem hódolhat be a dualisztikus felfogásnak, amely a szellem és anyag, Jó és Rossz Sátán és a Krisztus, emberi gonoszság és isteni igazságosság között osztja meg a birodalmat. Isten immans volta kizárja azt, hogy ő az ő teremtett világtól visszavonuljon s továbbiakat, mintegy kényelmes páholyban ülve, a pusztta természeti törvényekre bizza. A világmindenségben, a tudomány fáklyafénye mellett, másodrendű okokkal operálni nem lehet. Aut Caesar, aut nihil... A mi sorsunk se lehet itt a földön valami bujdosó menekültnek a sorsa. Mi mindenü t — otthon vagyunk. Mindenhová — haza megyünk... És valljuk meg az igazat, hogy mindezekből kiindulva, Isten se lehet idegen a maga világában.

Az új vallás elveti az ember elesettségének korlátolt tanát, amely megfosztja őt szabad akaratától, amelyet úgyis önkényt alávetni kész a magasabb isteni akaratnak. Isten ellen való vétkeknek tartja, hogy olyasmit tanítson, mintha az ember javíthatatlanul és megfellebbezhetetlenül gonosz volna, és hogy már természettől rabja és pedig feltétlen rabja az alacsony szenvedélyeknek. Akik ezt tanítják, mentséget faragnak a hivatásos gonosztevők számára, akiknek tetteik elbirásául, némelykor még ez is (a terheltség) — enyhítő körülmény. Az új vallás Hívei határozottan visszautasítják ezt a páriáknak való felfogást. Vissza-

utasítják már csak azért is, mert nem egyeztethető össze semmiképpen se a művelt ember humánus, tisztult istenfogalmával. Csak a homályt örökitné meg közöttünk az ilyen vak istenitélet; pedig mi már Jézus óta „világosság fái“ volnánk és az apostoltól megtanultuk, hogy „a mi Istenünk világosság, és hogy őbenne semmi sötétség nincsen“.

Fokozatosan, lassan, de bizonyosan és visszavonhatatlanul — így ébred az Isten öntudatra mibennünk. Kijelenti magát a mi örvendező és reménykedő emberi kebelünkben. És kijelenti magát az egyes fajok lelki világában. Kijelenti végül az emberi nemzetség egyes kiváló képviselőiben egyetemlegesen. Ezzel nyomja reánk kitörölhetetlenül a maga szellemének, az örökkévaló léleknek bélyegét, amelyet közönségesen egyéniségnek nevezünk. És az egyéniség nem valami titokzatos valami. Megnyilatkozását, annak különböző módjait, figyelemmel kísérhetjük a mindennapi életben, amikor egyes válságos helyzetekben a kiváló egyéniség az, amely lecsendesíti a háborgó tengert, az egyéniség az, amely maga is jóllakik, miközben megvendégeli a sokaságot. Katasztrófák idején az ily rettentetlen lelkű, bátor emberek tartják fenn a rendet és mentik, ami menthető. Ez az egyéniség elsősorban a lélekből táplálkozik, onnan meríti kifogyhatatlan erejét. S ennek a léleknek is forrása és élő kutfeje végeredményében az az Isten, aki a világegyetemben és az emberiségben szakadatlanul munkálkodik s az óból újat hoz elő.

Az új vallásnak is meg lesznek a maga Szentjei, ha nem is kanonizált szentek, de mint örök időkre szóló szellemi vezérek, tanítómesterek és felfedezők s a szabadság, tisztaság és igazságosság apostolai és mártirjai. Az új vallás a maga igaz értéke szerint megbecsül és tiszteletben tart minden olyan nemes emberi tulajdonságot, amely — ha emberi korlátok között is — hasonló azokhoz a tulajdonságokhoz, amiket magában az Istenben dicsőítünk és magasztalunk.

Egyszerű, természetes hitvallás ez: nem bonyolult metafizika, nem bűvös-bájos szertartás és nem megcsontosodott dogmák gyűjteménye, amelyek nagyon is emberi eredetűek s a kényszer által, amellyel azt az emberek lelkiismeretére erőszakolják, még nem válik megdönthetetlen igazsággá.

Az új vallás egészen betölti és elfoglalja Híveinek lelki világát. Nem lesz külön dolog az élet és külön dolog a vallás. A kettőnek határai és tényezői egybeolvadnak, boldogítva mindazokat, akik a saját lelkükből hozzák felszínre az új hitnek folyton gyarapodó örökkévaló életünk gazdagítására szánt kincseit. Az új regim-ben „a jóakarát az emberekhez“ nem lesz pusztán jelszó, hanem mindennapi munkaprogram egy boldog és megelégedett, hasznos munkában gyümölcsöző, Istenben lakozó és benne szállást vevő lelkek számára.

Az új vallás természeti vallás. Nem épít a csodára és a bűvészetekre. A természet törvényeit

tiszteletben tartja. Semmi, ezekkel ellenkező, előtt be nem hódol.

Szertartása, ritusa — ha lesz is — csak lélektani célokat szolgál. Inkább környezet, mint tartalom, mely magát az Istenséget akarná kimeríteni és a saját átalakító bűvkörébe vonni.

Az új vallás papjai: felvilágosodott férfiak és nők, akiknél a vallásos elmélyedés második természet. Akiknek olyan önkényt jön az egész, mint a lélekzetvétele. Férfiak és nők, akik szívesen beszélnek és még hozzá értelmesen beszélnek a szent dolgokról. Kiválóan képzett egyének, akik az emberi lét sociális vonatkozásait eleven étellel töltik ki. Ilyenekre mindig szükségünk lesz, de természetesen a régi, elavult felfogás reklám-pótszerei nélkül.

Az új vallás hívei is szembetalálják magukat ebben a földi életben a halál, a fájdalom, a Rossz problémájával. Ezeket eliminálni nem lehet. És fölösleges is, mert hiszen minden attól függ, hogy milyen szemmel mérjük végig ezeket a múlt jelenségeket. A halálból — új élet fakad. A fájdalom nemesítő hatását mindannyian ismerjük. A Rossz pedig azért van itt, hogy fölvegyük vele a harcot minden oldalon teljes vértességgel s diadalra segítsük a Jót, s Szépet és az Igazat, mint hitünknek és életünknek igazi szentháromságát.

Az új vallás körében nincs dogma. Nincs tételes pontokba foglalt konfessió. Nincs kivételes szentkönyv. Nincs hierarchikus szervezet egyéb, mint a krisztusi jóság és szelidség lovagi gárdája, mely meghal, de magát meg nem adja. Munkamezeje széles e világ. Végtelenül egyszerű és éppen ezért tartós és maradandó. Hiszen jól tudjuk, hogy mint láthatatlan egyház eddig ez kapcsolta egybe a jók és igazak testvéri nagy birodalmát, amely mindig együtt munkálkodott a világ üdvéért és boldogságáért.

Nyugodt lélekkel állapíthatjuk meg dr. Eliottal, hogy ezek igazán megértették azt az isteni kijelentést, amely Jézus Krisztus egyszerű evangéliumában a titkok-titkát tárta fel mindannyiunk számára. Mert ez — a jövő vallása.

Józan Miklós.

Aki jobb emberként kél fel imája végzetével annak az imádságát meghallgatta az Isten.

Georde Meredith

* * *

Az imádság: ime ez vallás; ez a valódi vallás.

Auguste Labatier

Az ige.

Amikor a legelső ember feljajdult a fájdalom sulya alatt, akkor kondult első az Ige a Földön. . . De az első ember még nem értette meg az Ige világokat betöltő szavát, csak szenvedett, vergődött és lézadás volt minden gondolata. Fellázadt a szenvedések küldője ellen, bár nem tudta, ki az? Az első ember után jöttek az utódok légiói és mindenkinek része volt a szenvedésben. Évezredek és évmilliókon át hullámzott az emberiség tömege, enyhülést és vigasztalást keresve és nem találta meg azt. Hovatovább mind nagyobb lett a szenvedés, égetőbb a fájdalom és szomjasabbak lettek a lelkek. . . Tüzes és vad szemekkel kutatták a gyógyító forrást, szenvedő és síró lelkek panaszát visszahangozta a levegő, s mikor a várt csoda nem következett be: kétségbeesetten, fáradtan, szomorúan süllyedtek el a hitetlen dacosság, a tehetetlen vergődés és káromlás iszapos világába. Olyan volt a Föld a nagy mindenség rendszerében, mint egy sötét könyvesp. A teremtés minden lénye betöltötte hivatását, csak az ember botorkált sötétben. Még saját magát sem ismerte.

Ekkor történt az első csoda: A Tisztaság fehér világában egy nagy Szellem szive szánalomra dobant a vergődő ember iránt. Önként vállalta a sötét Föld minden szenvedését, a tévelygő emberek szakadatlan bánatát, csak azért, hogy erőteljesebben szólaltassa meg az Igét, a szenvedő Föld sötét éjjelében. — És szólt az Ige: Én vagyok az út, az igazság és az élet. — Hangja tiszta volt, mint a Lélek, amelyből született. Csengése messze szálló, hogy minden szenvedő lélek meghallhatta. Hozta a meggyógyulást, a békét, a megbocsátást, a világosságot és a szeretetet. Beleiktatta a Földet az örök tisztaság, az örök világosság s az örök szeretet világába. A két világ: a bűn és a tisztaság, a sötétség és a világosság, a gyűlölet és a szeretet világa közé odahelyezte saját lelkét, mint egy drága közvetítő kristályt. Ennek a Kristálynak egyik lapja megtörte a sötétséget, a másik lapja megtörte a fényt, annyira, hogy a sötétséghez szokott emberi lélek elbirja. Lelkét nekünk ajándékozta, amelyből, mint örök forrásból buzognak fel a szeretet drága gyöngyei.

Ez volt az első és legnagyobb karácsonyi ajándék a Földön. Hogy milyen nagy ajándék, mutatja az, hogy amióta megkaptuk, szakadatlanul tékozzunk és még mai napig is épségben van. Bűneinkel bemocskoljuk, szeretetlenségünkkel elhomályosítjuk, de a drága érték ott ragyog minden idők és minden emberek számára.

Ez a fehér Lélek-harang kongatta legzengőbben az Igét. Hallattára elcsitult a vihar, meggyógyultak a szenvedő szivek s a Saulokból Pálok lettek. De a süket lelkű tömegnek ez nem volt elég érthető: Magaslat kellett neki, hogy onnan konduljon világgá az Ige és kiválasztotta a Golgotát.

Nem véletlen az, hogy a világ legnagyobb tragédiájának egy magaslaton kellett lejátszódnia. Ez törvényszerűség volt! Az ige hirdetés törvényszerűsége. Az a hely volt a legméltóbb a megbocsátás fényes igéjéhez. A korbácsoló és ganyoló

tömeg nem tudta, mit cselekszik, amikor a Golgotára ostromozta fel a testben járó Igét.

A tiz parancsolat igéje hegyen született, a boldogság igéi hegyről hangzottak el, s onnan kellett hallania a világnak a megbocsátás örök igéit is. Ezért állítunk mi is szószéket az ige hirdetőnek és nem csak a szónoki hatás kedvéért. Ezért helyezzük toronyba a harangokat, amelyeknek mélabus hangjai, mint zenébe zárt Ige, puhítják, készítik lelkünket a magvetésre.

Amióta az Ige Golgotán szólalt meg, azóta sok vergődő szív szakadt meg a szenvedésnek sulya alatt. És mégis: a mi szeretetünk csak annyi, mint a karácsonyfa gyertyavilága az örök ójszakában. A mi világosságunk csak az önhittség hamis fénye. A tiszta ember és tiszta család ma még mosolygást keltő ritkaság. — S a szenvedés dagadt hullámokkal veri az emberi sziveket. Végtelen szenvedés és végtelen sírás ma is az életünk.

Óh, kell a Golgota magassága, kell a szószék emelkedése, kell a harang vigasztalása, hogy innen, bánat-tengerben uszó sziklákról szakadatlanul zengjen az Ige az idők végtelenségéig. — Ki tudja, mikor nyílik meg egy szív, amelybe mint vigasztalás langy esője, beharmatoz az Ige.

Szabó István.

Miért járunk vasárnaponként templomba?

A kérdést azért teszem fel, mert bizonyos, e helyen fel nem sorolható okok miatt az istentiszteletek látogatása igen sok hívőnkél kezd legfőbb, csak a sátoros ünnepek gyakorlatává válni. Az év rendes vasárnapjain — bizony, — valljuk be — Isten igéje nem talál akkora érdeklődésre, amekkorát megérdemelne. Nem állítom, hogy a valóságban is úgy áll a dolog, de a látszat azt mutatja, mintha híveink közül sokan nem méltányolnák eléggé a vásárnapi istentisztelet jelentőségét. Helyénvalónak gondoltam ezért, hogy azt, amit a vasárnapi istentisztelet fontosságát illetően a St-Louisi Unitárius egyházközség kalendáriumában írva találtam, elmondjam. Az áldást, mit a lélek a vasárnapi istentiszteleteknek köszönhet a nevezett kalendárium lapjain a következő nyolcpontban találjuk összefoglalva:

1. Ha zaklatott és fáradt lélekkel jövünk ide, itt egy csendes órát találunk, mely számunkra új erőforrásává lesz.

2. Ha nagy elhatározások előtt állunk s önmagunkban tusakodunk, hogy mitévők legyünk, felfrissül a fáradt öntudat, megnő a bátorság s új erőt nyerünk tiszta ítéletre és nemes elhatározásra.

3. Ha a napi életben néha-néha nagy eszmék elejtett szavait halljuk, itt állandóan azon igék prédikálnak, melyek századokon át adtak az életnek és az irodalomnak szent inspirációt.

4. Ha elfárasztott az élet hétköznapiasága, itt magasztos érzések és gondolatok támadnak szívünkben.

— a szent hely, hol a Legdicsőbbet, Istent keressük, a lélek utolsó menedéke.

5. Ha úgy érezzük, hogy nemzetünk ősi tradícióival a pusztulás veszedelme nélkül nem szakíthat, itt megtanuljuk a módját annak, hogy az ilyen veszedelmeket elhárítsuk.

6. Ha hisszük azt, hogy a mindenható Isten nemcsak a gazdasági és polgári életben szánt nekünk szerepet, hanem feladatokat bízott reánk a szellemi és erkölcsi élet terén is, itt megtanuljuk hogy ezeknek a feladatoknak miként tehetünk a lehető legjobban eleget.

7. Ha a tapasztalat megtanított rá, hogy lelkünk művelésének könnyelmű elhanyagolása veszedelmes dolog, itt ezen a téren is figyelmeztetést nyerünk kötelességeinkre és szent ösztönzést azok teljesítésére.

8. Végül, ha azoknak a nagy és halhatatlan lelkeknek a társaságába vágyunk, kik Isten országává akarták és akarják ma is átváltoztatni a világot és úgy idévezíteni az emberiséget, az ő dicső szellemükkel is itt találkozhatunk itt, hol az élő Istent imádjuk, ki őket életre hívta és számunkra megtartotta s minél közelebb jutunk imádságunk szent áhítatában Istenhez, annál közelebb férközünk az ő áldott társaságukhoz.

Amerikában az Unitárius egyház világi férfiai egyesületbe tömörültek és Mr Taft-al, a volt elnökkel az élükön, országos mozgalmat indítottak a templomlátogatás föllevenítésére. Az eredmény az, hogy az unitáriusok ma Amerikának legbuzgóbb templomjáró népe. A vasárnapi istentisztelet résztvevőinek számáról minden egyes egyházközségben pontos kimutatás készül s az így begyűlt adatokat egy központi egyházi statisztikai hivatal hétről-hétre leközi.

Az emberi szív tengeren túl és tengeren innen egyaránt ugyanazokkal a vágyakkal és szellemi aspirációkkal van tele. Vajha mi is megérezzük annak a lelki áldásnak a szükségét, mit a vasárnapi istentisztelet nyújt az embernek. Mi lelkészek, kiket Isten hivatásunknál fogva is az Ő igéjének hirdetésére rendelt, azon vagyunk és mindig azon leszünk, hogy minden léleknek megadjuk azt, mit napi szükségletei közben a templomban keres. »Oh jöjj az Urnak házába buzgón imádkozni!«

Dr. Csiki Gábor.

Hétszázan

nem fizették meg az Unitárius Értesítő

1926 évi előfizetési díját.

Kérjük a hátralékosokat, hogy ne hagyják

az új esztendőre a régi kötelességet.

Gondolatok.

Nem igazi barátja az a népnek, ki attól minden intelligenciát megtagad, vagy pedig felhasználva esetleges értelmetlenségét, még jobban békóba kívánja verni annak szellemét.

A modern unitarizmus, mely lassanként tökéletesen megszabadult a dogmatizmustól, az örvedetes közéletet jelképezi, mely hódolva a tudománynak, haladásnak és szabadságnak — éppen ezektől várja a legmagasabb erkölcsi fejlődést és a legtisztább és fejlettebb istenérzést. Vagyis hisz a haladásban és a szabadságban.

Az én szerény véleményem és törekvésem szerint a mi misszióunk az, hogy a XX. socializmusának és demokratizmusának vissza adjuk a népből származó ember-Jézus türelmes és békés emberi munkáját, az ő hatalmas szociális terveivel és összes békefegyvereivel együtt. Hogy vissza adjuk Jézust az egész világnak és hozzáférhetővé tegyük más-vallású munkatársaink és testvéreink számára is.

Valamint Mózes tizparancsolatán épül fel az egész erkölcsi világ, ugyanugy mindnyájunk számára adatik a lelki magaslát is, ahol már egy Jézus hegyi beszéde kezdődhetik . . .

Nem tudom legyőzni azt a meggyőződést, hogy embernek hirdetve Jézust és a többi próféták mellé állítva őt, a felekezeten felül álló egyetemes vallást: az egy akol és egy pásztor fenséges fogalmát szolgáljuk!

Én nem tartom magamat irigy természetűnek, temérdek asszonyi gyengeségem mellett ezt az egyet sohasem tapasztaltam. Barátnőim, rokonaim közül sokat látok magas, sokak által irigyelt polcokon. Örülök szerencsésüknek, de nem irigyfom őket. Hanem unitárius papné, mégpedig falusi papné igazán szeretnék lenni. — Mennyi tér nyílik itt a mi áldást lehelő vallásunknak gyakorlatba vitelére! Mennyire ki lehet e helyzetben az unitarizmusnak kifogyhatatlan kincseit áknázni, hogy azok a becsületesen tiszta eszmék, melyeket a férj vasárnaponként kathedrájáról hirdet, a nép életére és gondolkodásmódjára javító és reformáló hatással lehessenek.

A protestantizmus nem a külszin, nem a dekoráció vallása, hanem a lélek számára készült belső hit . . . A külforma sohasem hozza meg a lélek belső tartalmát, de a szilárd, biztos alap legtöbbszörre magától produkálja a külső, elfogadható formát és modort.

Percselné Kosma Flóra
műveiből.

HIREK.

Telefonszámunk: Lipót 974—24

A Békesség és öröm ünnepén, örömet és boldog békességet kívánunk minden szívnak és minden hajléknak,

Annyi sok sorsverte év után pedig: boldogabb új évet.

Istentiszteletek a fővárosban és a környéken Minden vasárnap d. e. 11 órakor az V. **Koháry-utcai** templomban. Minden hó **második** vasárnapján d. u. 4 órakor a VIII. **Csobánc-utcai** elemi iskolában. Minden hó **utolsó vasárnapján** (legközelebb dec. 26-án) karácsony másodnapján **Pestszentlőrincen** az állami telepi polgári iskolában. **Az ünnepi alkalomra való tekintettel Pestszentlőrincen karácsony második ünnepnapján urvacsorát is oszt dr. Csiki Gábor missziós lelkész.**

Angol társalgás dec. 31-én este 6 órakor lesz a lelkészi hivatalban.

Fővárosi és vidéki lelkészeink figyelmét felhívjuk arra, hogy **decembert** irunk és ebben a hónapban minden lelkésznek igazolnia kell a családjában esetleg beállott változásokat. A **helyhatósági** bizonyítványt közvetlenül a kultuszminisztérium II. ügyosztályához kell beküldeni.

Esketést, keresztelest, temetést egy nappal előbb kell bejelenteni. Ezt saját érdekében mindenki tartsa szem előtt. Hivatalos órák: délelőtt 9—12-ig, délután 3—5-ig.

Nőszövetségünk minden hó **második** csütörtökén délután 5 órakor tartja üléseit a lelkészi hivatalban, ugyanakkor bibliamagyarázat.

Rendőreink részére külön Istentiszteletet tartunk minden hó **harmadik** csütörtökén este 6 órakor.

Lakásváltoztatás esetén egy levelezőlapon kérünk értesítést az új címről, hogy lapunkat pontosan kézbesíthessük.

Ha egy családban betegség, vagy egyéb baj támad, ha valamely család tagja kórházi ápolás alá kerül, hozzátartozói levélben vagy telefonon értesítsék a lelkészi hivatalt erről, hogy amennyire erőnktől telik, enyhítsük testi-lelki fájdalmát, szenvedő testvérünknek.

Adventi Istentiszteleteinket **nov. 28 án** d. u. 5 órakor kezdtük meg Koháry-utcai templomunkban és folytatjuk 4 vasárnap délután, Karácsonyig. Ez idő alatt külön ifjúsági Istentiszteletet nem tartunk hanem az advent alkalmakkor a tanuló ifjúságnak kötelessége a templomban megjelenni. Az adventi istentiszteleteken dr. Csiki Gábor missziói lelkész szolgál.

Karácsonyfa ünnepét az idén is tervezünk iskolás tanulóink részére. Mint eddig, úgy az idei is dec. 22-én lesz a IV. ker. Sütő-utca 1 sz. alatti evangélikus iskolák dísztermében. Dec. 22-én, szerdán d. u. 4 órakor kezdődik. **Akik pénz, vagy**

egyéb anyagi segítséggel kívánnak hozzájárulni a Nőszövetség e karácsonyi vállalkozásához, azokat kérjük minden ilyen célú adományt és küldeményt a lelkészi hivatal címére szíveskedjenek küldeni (V. ker. Koháry utca 4) megjelölve a küldeményen azt, hogy a gyermekünnep céljaira szolgál. Erre a gyermek karácsonyra eljöhetnek sőt hivatalosak azok a kis gyermekek is szüleikkel, akik még nem járnak iskolába. Minél többen leszünk, annál nagyobb lesz örömünk.

Debreceni hivatásunk december 19-én (vasárnap) d. e. fél 12 órakor oszt ünnepi urvacsorát és predikál Józán Miklós püspöki vikárius a Kossuth-utcai ref. templomban.

Keblí Tanácsunk december 5-iki ülésén a jövő évi költségvetést tárgyalta; tekintettel a pengő számításra, mely az új évben veszi kezdetét, pengőre is átszámította az egyházközség bevételeit és kiadásait.

December 3-án a Dávid Ferenc Egyet legutóbbi vallásos estélyén tartalmas előadásban volt részük azoknak, akik mint hallgatók részt vettek belőle. Józán Miklós püspöki vikárius felolvasása: «a vallás jövője» kielégített minden várakozást, amely aggodó szömmel néz az emberiség jövő lelki életének kialakulása felé. Az egész felolvasást e számunkban is közöljük, hogy az ünnepekre lelki élvezetet, örömet és megnyugvást vigyen szíjjel ez országban. Dr. Molnár Jenő Antal orgonaművész és Pártos Erzsébet urhölgy művészi zeneszámai, Szokolayné Tompa Márta szavalóművésznő megsiratató szavalatai nemcsak méltó kísérői és keretoi voltak az estélynek de az egész templom hangulatát magasra fokozták. Legközelebbi Dávid estélyünk január 7-én (péntek) este 6 órakor lesz, amelyen az előadást dr. Csiki Gábor missziós lelkész tartja. Estély után társasvacsera a Magyar Világ étteremben.

Egyetemi Ifjaink Karácsonyi ünnepét dec. 23-án (csütörtök) d. u. 4 órakor rendezi a Koháry-utcai templomban a Missziói Ház özv. Fábry Edéné és dr. Pándy Kálmánné jótévedőink segítségével. Erre az ünnepre is szívesen látunk mindenkit.

Valláserkölcsi oktatásban részesíti egyetemi tanulóinkat minden hó **első** vasárnapján a templomban dr. Csiki Gábor. Utána megbeszélés folyik, amelyben ifjaink nehéz anyagi kérdéseinek megoldásáról tárgyalnak. A Dávid F. Egyes. Elnöksége ezuton is felhívja minden tagját hogy a hó első, vasárnapjain jelenjék meg a templomban és az Istentisztelet után 12—1 ig tartandó valláserkölcsei órában. Legközelebb január 2-án.

Unitárius bált rendez egyházunk fiatalsága 1927. február 18-án a IV. Mária Valéria utcai 12 szám alatti Lloyd palotában.

Karácsony ünnepén most is mind a két ünnepnapon osztunk urvacsorát. Első napján prédikál Józán Miklós püspöki vikárius, első nap urvacsorát oszt dr. Csiki Gábor missziói lelkész. Második napján prédikál Biró Lajos és urvacsorát oszt Józán Miklós.

Ó-esztendő utolsó napján dec. 31-én délután 5 órakor Istentiszteletet tartunk a Koháry utcai templomban. Imádkozik és orációt mond: Bíró Lajos.

Uj év első napján délelőtt 11 órakor az ünnepi Istentiszteleten Józán Miklós püspöki vikárius prédikál.

A legszebb karácsonyi ajándék dr. Csiki Gábor könyve: „Hiszek egy Istenben . . .” ára kötve 50 ezer, füzve 40 ezer korona. Kapható a lelkészi hivatalban.

A magyar protestáns egyetemi ifjuság „Bethlen Gábor Kör”-e f. hó 12-én ünnepelte 25 éves jubileumát a bpesti ref. Theológián. A legfőbb védnökséget nagybányai vitéz Horthy Miklós Kormányzó Ur őföméltósága volt szíves vállalni. Az ünnepély szereplői Hegedüs Loránt, Pálló Imre, Nagy Margit, Bakó László és a Laurisin-Banda-Baranyai trió voltak. Az ünnepélyt díszközgyűlés vezette be. Délelőtt pedig mind a három protestáns templomban újból felszentelték a Kör zászlaját. A mi templomunkban d. e. 10 órakor hozták el a zászlót, amelyet Józán Miklós püspöki vikárius szentelt fel megható és az ifjusághoz szóló atyai beszéd keretében.

K. I. E. A Keresztény Ifjúsági Egyesületek országos nagygyűlését tartották dec. 7. és 8. napján. Ez alkalommal külön Istentiszteleteken áldoztak az Ur előtt protestáns testvéreink. És pedig a kölcsönös barátság és szeretet kifejezéséül a Deák-téri evangélikus templomban Dr. Ravasz László református püspök, a Kálvin-téri ref. templomban Dr. Raffay Sándor evangélikus püspök prédikált.

A clevelandi (amerikai) eklézsiában egy névtelen adakozó nagy összeget adományozott arra a célra, hogy abból a pap beszédeit kinyomatva ingyen osztogathassák. Jó példa a követésre.

A clevelandi Nőszövetég egyik esti gyűlésén dec. 10-én Lőrinczi László, a clevelandi magyar és székely unitáriusok lelkésze tartott előadást az erdélyi unitárius egyházak életéről.

Chikágóban (Amerika) október 10-én avattak fel ünnepélyesen egy új unitárius templomot, amelyben 2000 hívő fér el. A felszentelés ünnepén színültig meg is telt a templom. Mellette a gyülekezeti és egyháztársadalmi élet céljaira szolgáló termek épültek. Dr. Preston Brandley a papjuk neve.

Nyugtázás Pálffy Gyula állategészségügyi főfelügyelő elhalt neje emlékére 500 000 koronát adományozott az Egyház fenntartási alapjának.

A gyermekek karácsonyára a mai napig a következő adományokat kaptuk.

Dr. Barabás József	50.000 K
Buzogány Elekné	100.000 K
Szabó Sándorné	100.000 K
Kovács Ferencné	100.000 K
ö.zv. Szinte Gáborné	50.000 K
Józán Miklósné	500.000 K

Összesen: 900.000 K

Köszönjük és szeretettel várjuk a többi szív megnyilatkozását.

Válasz több levélre. Az Unitárius Értesítő olvasói közül — hála Istennek — felkeresik szerkesztőségünket többen levél útján és bizonyos kérdéssel fordultak hozzánk lapunk közleményeit illetőleg. Örvendünk az ilyen felszólalásoknak, mert komoly olvasóra mutat az érdeklődés. De szeretettel és tisztelettel kérjük, névvel jelzett, vagy névtelenül levelező híveinket, ha azt kívánják, hogy egy-egy esemény bekerüljön lapunk hasábjaira, vegyenek fáradságot maguknak és írják meg nekünk. Különösen ha erdélyi újságot hallanak — mert nekünk nincsenek külön tudósítóink, magunk vagyunk a szerkesztők és címragasztók egyszemélyben. Kérjük, álljanak be lapunk tudósítói közé, hogy segítségükkel minden igényt kielégíthessünk. Mert ez a célunk.

A legközelebről elhunytak kiskoru *Faluvégi Árpád*, 4 éves korában, kiskoru *Kuti Ilona* 8 éves, kiskoru *Székely Gábor* 13 éves, kiskoru *Fejér László Attila* 3 hónapos, *Létay Árpád* máv. főfelügyelő 47 éves, kiskoru *Koronka Kálmán* 14 éves és *Péter Ferenc* 47 éves korában elhalt. Pihenésük legyen csendes. Gyászoló hozzátartozóiknak küldjön a mi Atyánk vigasztalást.

Az Unitárius Értesítőre az 1926 évben előfizetési díjakat eddig 300-an küldtek. A fizetők neveit itt közöljük: (Ezek közül is sokan még csak 1925 évi hárallékot küldték meg az idén), Bellováry Istvánné, Zsigmond Lőrincz, Orbán Nagy József, dr. Imreh Dénes, ö.zv. Benedekfi Elekné, Kovács Andrásné, Csengery Pál, Ürmössy Sándor, Borbély Sándor, György Vilmos, Pál Ferenc, Tanka Sándor, Szabó János, Péterfy István, Förszter Lajosné, dr. Szegedi József, Tóth Albert, dr. Sükösd Jenőné, Kardos Gézané, Marosi Ferenc Fenyédi Péter, Hackler Artur, dr. Gál Jenő, Rédigér Ödön, Polgár László, Polgár Lipót, dr. László Albert, dr. Schmerr Sándor, Pap Jánosné, ö.zv. Fábry Edéné, Hoffer Ferencné, Nagy Béla, dr. Pálffy József, Takács Ferenc, Gálfalvi Lajos, Dimény Lajos, Ujváry László, Bartha Lajos, Gaál Ambrus, Bíró József, Haftl Kálmán, Lándory Ilona, dr. Ormos Pál, dr. Josipovich Istvánné, Jakobi Fülöp, Zsigmond Pál, Mátéffy Domokos, dr. Konez János, dr. Veress Béla, Lőfi Jenő, Létay Gábor, Pál Miklós, Ihász József, Derzsi Kálmán, Jankó Józsefné, Bodor Sándor, idb. Sári József, Weöres Sándor, Bartos Józsefné, Szőke György, Uzoni János, ö.zv. Szatana Györgyné, Wastell Jánosné, Fekl Károlyné, dr. Mikó Miklós, László Áron, Weber János, Berde Lajos, Marosi János, Kampf István, Asztalos Gergelyné, Csatkai Jenő, dr. Hajós Béla, Rediger Elemér, Kluzs Károlyné, dr. Fráter Pálné, Fekete Zoltán, Patakfalvi Sándor, Hadnagy Emil, Gábor Sándor, dr. Bódi János, Belényessy Sándor, dr. Balázs Ferenc, Nagy Árpád, Sinczky Géza, ö.zv. Lipcsey Arturné, Konez Imre, Pálffy Samu, Beke Mózes, Kollegerszky Viktor, Költő András, Osváth Albert, Székely Mózes, Kovács József, Soós Anna, Guttman Istvánné, Ráduly Jánosné. (Folytatjuk).

Felelős kiadó: BIRÓ LAJOS.

Korchma és Czirmay

zongora-, pianinó- és harmónium
készítők

BUDAPEST, VII., DOB-U. 94-96.
(Magyar Színház közelében.)

Készítünk: A legmagasabb igényeknek megfelelő új zongorákat, pianinókat és harmóniumokat a legprecízebb és legmodernebb kivitelben. — Zongorák átalakítását, teljes kijavítását, bőrozését, fényezését és hangolását vállalják jótállás mellett.

Ezüstéremmel kitüntetve.

Prém János szabómester

hitrokonoknak a napi árnál olcsóbban vállal bármiféle ruhavarrást, fordítást, tisztítást stb.

Lakása: Budapest, VIII., Vig-utca 33. sz.

Két-, három- és négyüstös
székely házi szőttes
asztalkendők, törülközők, konyharuhák
stb. megrendelhetők:

Deák Miklós

hitrokonunknál

Lakása: II. KER., TÖLGYFA-UTCA 14

BIRTALAN LAJOS

kárpitos és diszitő

BUDAPEST, VII., AKÁCZFA-UTCA 58.

Etvállal angol bőr-, szalon- és függönydiszítéseke továbbá szabadon álló ottomán ebédlő-diványok rugganyos ágybetétek, matracok, ablakrolók készítését és autók párnázását a legjutányosabb áron. Vidékiek soronkívül pontosan kiszolgáltatnak. Szőnyegek, függönyök megóvását és molytalanítását vállalom.

BERDE LAJOS

cipészüzlete

Budapest. II. Batthyány-utca 11. sz.

Férfi- és női cipőt mérték után készítek. Javítás is vállalok. Mérsékelt árak. Hó és selyemcipő készítését is vállalom.

„STUDIUM”

KÖNYVESBOLTO

Budapest, IV., Múzeum-körút 21. szám.

Telefon: Nagyrészt erdélyiekből alakult új vállalat 186-87. Telefont: 186-87

Szakt munkák, szépirodalmi, egyházi és egyetem tankönyvek raktára. Beszerez és szállít minden kapható külföldi és belföldi könyvet és folyóiratot. Vidéki megrendeléseket gyorsan és gondosan elintézik.

Kitüntetve 1903-ban és 1925-ben.

FÜRSZT ANTAL

divat és orthopéd cipész

Budapest, X. Százados-ut 21 szám.

Javításokat pontosan készíték. Levélhívásra azonnal jövök. Hitrokonoknak jutányos ár.

Rigó Ferenc

szobafestő és mázolómester

Hitrokonoknak a napi árnál olcsóbban vállal úgy szobafestést mint mázolást.

Levelező-lap hívásra azonnal jövök.

PESTERZSÉBET, JÁNOS-UTCA 66 SZÁM.

Kádakat

Puttonyokat

Boredényeket

Mezőgazdasági
szerszámokat

Tragac-okat

Kocsirészeket

készítünk

Budapest, V., Kálmán-u. 21. Telefon: 5-34